

Ohjeita monitieteiseen termityöhön

Markku Roinila, Monitieteinen humanistinen termityöhanke

Rohkaistaksemme monitieteisen termityön leviämistä erityisesti Tieteen termipankin yhteydessä Monitieteinen humanistinen termityöhanke¹ on laatinut tämän ohjeistuksen monitieteisen termityön luonteesta ja sovellutuksista. Tähän sisältyvät ohjeet ovat yleisluonteisia, ja perustuvat käytännön termityöhön hankkeen parissa. Ohjeet on laadittu humanistisen alojen monitieteisen termityön pohjalta, mutta sovellettavissa myös muille tieteenaloille.

Mitä monitieteinen termityö on?

Monet tieteelliset termit, erityisesti humanistisilla aloilla, mutta myös monissa luonnontieteissä ovat käytössä kahdella tai useammalla mukana olevalla tieteenalalla.² Niiden merkitykset ja käyttö saattavat erota toisistaan huomattavastikin. Tämän vuoksi on hyödyllistä tarkastella niiden käyttötapoja ja tehdä rajanvetoja. Termityö voi lisätä myös ymmärrystä termien merkityksistä usein monimutkaisten käsitteiden kohdalla.

Monitieteinen termityö ylittää paitsi oppiaine-, myös tiedekuntarajoja.³ Esimerkiksi monet humanistisista monitieteistä termeistä, kuten *postmoderni* ovat yhteisiä sekä humanisteille että yhteiskuntatieteilijöille. Termityöhön liittyy yleensä jokin käytännöllinen päämäärä — esimerkkeinä voi mainita Tieteen termipankissa tehtävä Open access-termityö, tieteen yleistajuistaminen, tutkimus, opetus sekä yleisesti suomenkielisen terminologian ylläpito ja kehittäminen.

Monitieteinen termityö, erityisesti sen metodologia, on työmuotona vielä varsin alussa varsinkin humanistisissa tieteissä. Siksi siitä on vain vähän teoreettisia esityksiä ja hankkeemme on tietääkseni ensimmäinen vastaava ainakin Suomessa. Joka tapauksessa voidaan sanoa, että humanistisissa tieteissä monitieteisten termien ongelmakenttä nousee monitieteisestä kulttuurianalyysistä ja sen tehtävänä on toisaalta rajanveto eri tieteenalojen kanssa ja toisaalta termien tieteenalat ylittävä kokonaisvaltainen ymmärtäminen kaikessa kompleksisuudessaan. Mieke Balia seuraten voisi sanoa, että humanistinen monitieteinen heuristiikka ja metodologian perusta on käsitteissä pikemmin kuin metodeissa.⁴

Ehkäpä esimerkki valaisee asiaa. Katsokaamme termiä *realismi*. Kun katsomme Tieteen termipankkia, se on löydettävissä monilta tieteenaloilta, joista hankettamme edustavat kirjallisuudentutkimus, filosofia, esittävät taiteet ja estetiikka. Kirjallisuudentutkimuksessa määritelmä kuuluu: ”puolueettomaan todellisuuden kuvaamiseen pyrkivä kirjallisuuden suuntaus, joka syntyi Ranskassa 1800-luvun puolivälissä” ja filosofiassa: ”näkemys, jonka mukaan on olemassa jotakin ihmisestä riippumatta”. Esittävissä taiteissa merkitys on lähellä kirjallisuudentutkimusta (”todenmukaisuuteen pyrkivä tyyli-suuntaus”) ja estetiikassa taas lähellä filosofiaa (”näkemys, jonka mukaan esteettiset ominaisuudet ovat olemassa ihmisen havainnosta riippumatta”).

On selvää, että näillä neljällä eri merkityskokonaisuudella ei ole kovinkaan paljon tekemistä keskenään. Yhteistä metodologiaa ei ole – kirjallisuudentutkimuksessa tarkastellaan tietynlaisia tekstejä ja niiden kirjoittajia, joille on yhteistä tietty taiteellinen tavoite, esittävissä taiteissa tekstin lisäksi kysymykseen tulee monia muita esitysmuotoja. Filosofiassa ja estetiikassa taas tarkastellaan todellisuutta, joka ei riipu millään tavoin ihmisten tavoitteista. Onko näiden eri merkitysten välillä sitten mitään yhteistä? On toki. Kummassakin pyritään näkemään todellisuus sellaisena kuin se on, vaikka kirjallisuudentutkimuksessa ja teatteritieteessä / esittävissä taiteissa se tapahtuu ihmisen tuottamien tekstien tai esittämisten kautta, kun taas filosofiassa ja estetiikassa realismin eri suuntaukset pyrkivät tavoittamaan todellisuuden sellaisena kuin se on meistä riippumatta. Toisin sanoen molemmissa pyritään objektiivisuuteen, toteen kuvaan maailmasta sellaisena kuin se on.⁵

Monitieteisyyden huomioon ottaminen käytännön termityössä

Yksi piirre monitieteisessä termityössä on se, että ymmärrys muiden tieteenalojen käytännöistä auttaa kirkastamaan oman tieteenalan termin ymmärrystä. Voidaan havaita termin olevan moniulotteisempi kuin aluksi luultiin ja siten voidaan paremmin ottaa huomioon sen eri käyttöjä ja vivahteita. Toiseksi on hyödyllistä rajata termin käyttöä siten, että eri tieteenalat tulevat tasapuolisesti huomioiduksi – esimerkiksi ero kielifilosofian ja kielitieteen välillä on usein liukuva ja on tarkoituksenmukaista miettiä työnjakoa eri tieteenalojen termisivujen välillä. Filosofian ja kirjallisuudentutkimuksen välillä onkin jo tehty roolitusta eli on esimerkiksi keskitetty jonkin termin laajempi käsittely jommankumman alan sivulle ja lähinnä vain viitattu toisen alan sivulta toisen alan termisivulle. Kolmanneksi on hyödyllistä miettiä, minkä tieteenalan alueelle kannattaa sijoittaa termin käsitehistoria.

Monilla termeillä voi olla laaja käsitehistoria, ja on hyvä miettiä mistä tieteenalasta lukija sitä etsii termin käyttöä selvittäessään.

Kun Tieteen termipankissa hakee jollakin tietyllä termillä, tulokseksi saadaan ns. nimityssivu, jota klikkaamalla näkee saman termin eri tieteenaloilla. Tästä on hyvä aloittaa. Kannattaa lukea eri tieteenalojen termisivut ja vaikkapa laatia jonkinlainen käsitekartta, josta selviävät termin eri merkitykset.⁶

Hakutulokset

[Sisältösivut](#) [Kuvat ja tiedostot](#) [Käännökset](#) [Keskustelut](#) [Kaikki](#) [Laajennettu](#)

Käännöstiede:**adaptaatio** (osio **adaptaatio**)
adaptaatio
1 KiB (62 sanaa) - 24. heinäkuuta 2015 kello 14.25

Nimitys:**adaptaatio**
adaptaatio adaptaatio (Kielitiede) jokin sopeutuu tai se mukautetaan tilanteen ja kontekstin vaatimuksiin Lue koko artikkeli sopeuttaminen (Epidemiologia)
144 B (90 sanaa) - 4. joulukuuta 2014 kello 15.34

Filosofia:**adaptaatio** (osio **adaptaatio**)
Määritelmä sopeutuminen ulkoisen ja sisäisen ympäristön ehtoihinLisätiedot Ks.
adaptaatio myös kielitieteessä. SalonenT2008, RitterJGründerK1971 Lähdeviittaus
535 B (30 sanaa) - 30. syyskuuta 2015 kello 18.53

Kielitiede:**adaptaatio** (osio **adaptaatio**)
adaptaatio
488 B (52 sanaa) - 27. toukokuuta 2014 kello 14.37

adaptaatio (Kielitiede) jokin sopeutuu tai se mukautetaan tilanteen ja kontekstin vaatimuksiin

[Lue koko artikkeli](#)

sopeuttaminen (Epidemiologia) [Lue koko artikkeli](#)

adaptaatio (Filosofia) sopeutuminen ulkoisen ja sisäisen ympäristön ehtoihin

[Lue koko artikkeli](#)

sopeutuminen (Biologia) eliön rakenteessa tai toiminnassa mikä tahansa muutos, joka antaa sille paremman mahdollisuuden tulla toimeen ympäristössään

[Lue koko artikkeli](#)

adaptaatio (Ympäristötieteet) Eliön rakenteessa tai toiminnassa mikä tahansa muutos, joka antaa sille paremman mahdollisuuden tulla toimeen ympäristössään (BS).

[Lue koko artikkeli](#)

Termipankissa voi kätevästi viitata lisätiedot-kentässä lähellä olevien tieteenalojen termisivuihin.⁷ Siten lukija löytää helposti yhden tieteenalan termisivulta myös muut merkitystä lähellä olevat termisivut ja voi tehdä itse monitieteisiä vertailuja, jolloin ymmärrys käsiteltävästä termistä laajenee.

Sosiaalisia työmuotoja

Monitieteinen humanistinen termityöhanke lähti liikkeelle havainnosta, että filosofiassa ja kirjallisuudentutkimuksessa on huomattava määrä yhteisiä termejä. Tämä havainto johti kokoukseen, jossa ao. alojen koordinaattorit kävivät läpi yhteisiä termejä sopien rajanvedoista ja roolituksista käytännön termityön suhteen. Toisin sanoen koko hanke lähti liikkeelle sosiaalisesta vuorovaikutuksesta, ja kokemukset ovat osoittaneet, että se on hyödyllisin monitieteisen termityön työmuoto.

Monitieteinen humanistinen termityöhanke on pitänyt kuukausittain termityökokouksia, jotka ovat olleet avoinna kaikille kiinnostuneille. Lisäksi niihin on pyritty kutsumaan eri alojen asiantuntijoita. Kokoukset ovat olleet erittäin hyödyllisiä jo senkin vuoksi, että Tieteen termipankissa ei ole vielä kaikkia tieteenaloja ja siten on voitu esimerkiksi verrata tiettyjä termejä mukana olevien humanististen tieteiden ja kulttuurintutkimuksen kesken. Lisäksi keskustelu eri alojen koordinaattorien kesken on ollut hedelmällistä, ja usein mukana on ollut hankkeen ulkopuolisia kiinnostuneita, kuten kyseessä olevan termiin liittyvän tieteenalan asiantuntijoita, jatko-opiskelijoita ja muita asiasta kiinnostuneita, jotka ovat kommentoineet ja kysymyksillään laventaneet monitieteisyyttä termisivuilla.

Kokousten ideana on ollut se, että jonkin alan koordinaattori pitää alustuksen tietyistä termistä, ja sitten eri alojen koordinaattorit ja muut keskustelevat termistä erityisesti monitieteisestä näkökulmasta. Muutokset ja parannukset tehdään Termipankin termisivuille joko saman tien tai pian kokouksen jälkeen. Kokouksista on valmistettu muistiot, jotka ovat avoinna kiinnostuneille - niistä näkee hyvin, miten monitieteinen termityö käytännössä tapahtuu.⁸

Avointen termikokousten lisäksi hanke on pitänyt omia sisäisiä kokouksiaan, joissa on keskusteltu joistakin tietyistä termeistä käytännöllisten asioiden lisäksi. Joulukuussa 2015 hanke piti yhteistyössä Tieteen termipankin kanssa monitieteisen korpiseminaarin Tuusulassa, joka kesti kaksi päivää ja jossa päästiin keskustelemaan tietyistä termeistä ajan kanssa. Kokemus oli erittäin positiivinen, ja syksyllä 2016 on tarkoitus pitää vastaava, mutta laajempi tapahtuma Helsingissä.

Sosiaalinen vuorovaikutus monitieteisessä termityössä voi sisältää monia muitakin työmuotoja – vain mielikuvitus on rajana. Lisäksi voi olla mahdollista järjestää kokouksia myös etänä esimerkiksi Skypen välityksellä.

Kirjallisuutta ja esityksiä

Bal, Mieke, *Travelling Concepts in the Humanities: A Rough Guide*. University of Toronto Press, 2000.

Gustafson, Juuso-Ville, Kukkonen, Aino & Vanhanen, Janne, "Theory and Practice of Interdisciplinary Terminology in Humanities: First Impressions"

(<http://tieteentermipankki.fi/wiki/Tiedosto:Theoryandpractice.pdf>)

Käkelä-Puumala, Tiina, "Kirjallisuudentutkimuksen yhteinen termitietokanta kaikkien ulottuville" (<http://blogs.helsinki.fi/tieteentermipankki/2015/02/>)

Kukkonen, Aino, "Kummittelua ja vapaata tanssa"

(<http://blogs.helsinki.fi/tieteentermipankki/2014/12/17/kummittelua-ja-vapaata-tanssia/>)

Roinila, Markku, "Tieteidenvälisiä termiseikkailuja"

(<http://blogs.helsinki.fi/tieteentermipankki/2015/09/21/tieteidenvalisia-termiseikkailuja/>)

Roinila, Markku & Käkelä-Puumala, Tiina, "Interdisciplinary Terminological Work, Family Resemblance and Interdisciplinary Concept Analysis"

(https://www.academia.edu/20941996/Interdisciplinary_Terminological_Work_Family_Resemblance_and_Interdisciplinary_Concept_Analysis)

Temmermann, Rita, *Towards New Ways of Terminology Description: The Sociocognitive Approach*. Benjamins, 2000.

Vanhanen, Janne, "Sanat liikkeessä"

(<http://blogs.helsinki.fi/tieteentermipankki/2015/11/17/sanat-liikkeessa-kaantaminen-ja-kaantymattomyys-2/>)

---

¹ http://tieteentermipankki.fi/wiki/Monitieteinen_termityo; hanketta koskeva powerpoint-esitys [http://tieteentermipankki.fi/wiki/Hanketta_koskeva_powerpoint-esitys_\(suomeksi\)](http://tieteentermipankki.fi/wiki/Hanketta_koskeva_powerpoint-esitys_(suomeksi))

² Hankkeen kokoama lista monitieteisistä termeistä
http://tieteentermipankki.fi/wiki/Listamonitieteisista_termeista

³ Monitieteisyyden eri muodoista, ks. Roinila ja Käkelä-Puumala, "Interdisciplinary Terminological Work, Family Resemblance and Interdisciplinary Concept Analysis" (https://www.academia.edu/20941996/Interdisciplinary_Terminological_Work_Family_Resemblance_and_Interdisciplinary_Concept_Analysis)

⁴ Ks. Mieke Bal, *Travelling Concepts in the Humanities: A Rough Guide*.

⁵ Olemme esittäneet, että monitieteiseen termityöhön voi soveltaa Wittgensteinin perheyhtäläisyyden käsitettä. Ks. Roinila ja Käkelä-Puumala, "Interdisciplinary Terminological Work, Family Resemblance and Interdisciplinary Concept Analysis" (https://www.academia.edu/20941996/Interdisciplinary_Terminological_Work_Family_Resemblance_and_Interdisciplinary_Concept_Analysis)

---

⁶ Ks. esim.

<http://www2.amk.fi/digma.fi/www.amk.fi/opintojaksot/030906/1144934265902/1144934482934/1144934764511/1146055427165.html> tai termistä realismi:

<http://educ1080.wikispaces.com/Concept+Map+on+Realism>

⁷ Ks. http://tieteentermipankki.fi/wiki/Esittävät_taideet:realismi

⁸ Kokousmuistiot, ks.

http://tieteentermipankki.fi/wiki/Monitieteisen_termihankkeen_kokousmuistiot